

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้นจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้อง (Pre-trial Stage) กล่าวคือ เป็นกระบวนการก่อนที่คดีจะถูกนำเสนอต่อศาล อันได้แก่กระบวนการในชั้นพิจารณาของตำรวจและพนักงานอัยการ จากนั้นก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาล (Trial) ซึ่งขั้นนี้จะเริ่มตั้งแต่คดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลจวบจนถึงการพิพากษาคดี และขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม คือ ขั้นตอนการบังคับโทษตามคำพิพากษา¹ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะมีมาตรการและการดำเนินการที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มากนักน้อย จึงจำเป็นต้องมีกลไกควบคุมการใช้มาตรการและการดำเนินการต่างๆ ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อมิให้กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป

ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีก็จำเป็นต้องมีกลไกเพื่อควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่เช่นกัน เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนและคู่ความว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมและกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด และกลไกหนึ่งก็คือการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะ

การพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบภายในขององค์กรศาล เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะมานานแล้ว แต่ทางปฏิบัติของศาลในขณะนั้นยังคงมีการนั่งพิจารณาคดีไม่ครบองค์คณะอยู่ เนื่องจากมีคดีจำนวนมากและผู้พิพากษาต้องจดคำพยานเพื่อทำสำนวนเป็นหลักฐานสำหรับศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา การพิจารณาคดีจึงล่าช้า ดังนั้น แม้กฎหมายจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีไว้ ก็จำเป็นต้องแยกกันนั่งพิจารณาคดี และแม้จะแยกกันนั่งพิจารณาคดีแล้วก็ยังคงพิจารณาคดีให้ลุล่วงหมดสิ้นไม่ได้

---

¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. หน้า 5.

² หลวงจำรุงนิติศาสตร์. (2549, มกราคม-ธันวาคม). “แนวความคิดในการปรับปรุงราชการศาลยุติธรรม.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์*, 6-7(1-2). หน้า 4.

แต่ต่อมาประเทศไทยก็ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาที่ครบองค์คณะมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 236 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ...” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40(2) ก็บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้...(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง...การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ...”

พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษา ก็มีการกำหนดว่าในศาลหนึ่งต้องมีผู้พิพากษาจำนวนเท่าใดจึงจะถือเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนั้น โดยถ้าหากกฎหมายกำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาเท่าใดจึงถือว่าเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ ได้ การพิจารณาคดีก็ต้องมีจำนวนผู้พิพากษาตามที่กำหนดไว้นั่งพิจารณาร่วมกัน จึงถือว่าเป็นการนั่งพิจารณาคดีที่ครบองค์คณะ ทั้งนี้ จำนวนผู้พิพากษาที่จะประกอบเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น มีความสำคัญในแง่ของการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการชี้แจงนำหนักพยานหลักฐาน การตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างผู้พิพากษาศวด้วยกันเองในการพิจารณาพิพากษาคดี การประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมยังคงมีปัญหาบางประการ เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมแบ่งเขตอำนาจศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาออกเป็น 2 ประเภท โดยอาศัยอัตราโทษเป็นเกณฑ์ คือ ศาลแขวงและศาลชั้นต้นอื่น และกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามประเภทของศาล โดยในศาลแขวงกำหนดให้ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี³ ส่วนศาลชั้นต้นอื่นกำหนดให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในศาลชั้นต้นอื่นนั้นพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะโดยอาศัยจำนวน “อย่างน้อย” ทำให้จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีความไม่แน่นอน และจำนวน “อย่างน้อย” ที่กำหนดไว้นั้น ยังเป็นจำนวนคู่อีกด้วย ซึ่งการกำหนดเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี เพราะหากผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีความเห็นแย้งกันฝ่ายละเท่าๆ กัน ก็จะไม่มีความเสียงข้างมาก และต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่ให้ผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากกว่ายอมเห็นด้วยผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อย

³ พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา 17.

⁴ พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา 26.

กว่า ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 6988/2549 ที่วินิจฉัยว่า "คดีนี้องค์คณะผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาและทำคำพิพากษาในศาลชั้นต้นมี 2 คน การวินิจฉัยเพื่อทำคำพิพากษาต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่บัญญัติว่า ในการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษา... การวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายหรือเกินกว่าสองฝ่ายขึ้นไป จะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่าการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษาขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นคดีนี้ เมื่อปรากฏว่าผู้พิพากษาคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลย แต่ผู้พิพากษาอีกคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้อง จึงเป็นกรณีที่มีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายและจะหาเสียงข้างมากมิได้ ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากต้องยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้อง ซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า โดยต้องพิพากษายกฟ้อง และให้ความเห็นว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยเป็นความเห็นแย้ง ดังนั้น การที่ศาลชั้นต้นถือเอาความเห็นที่จำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากเป็นคำพิพากษา และถือเอาความเห็นที่ว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้องซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่าเป็นความเห็นแย้ง จึงขัดต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ดังกล่าว"

นอกจากนี้การที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดให้ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีอำนาจนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใดๆ ของศาลนั้น ยังถือเป็นการให้ผู้พิพากษาซึ่งมีอาวุโสสูงในระดับผู้บังคับบัญชาเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีคดีเพิ่มเติม อันอาจทำให้ผู้พิพากษาองค์คณะเดิมเกิดความเกรงใจและกระทบต่อความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี

ในเรื่ององค์คณะของผู้พิพากษานี้ จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ของนายจักรา ปิติฤกษ์ เรื่อง "ปัญหาการพิจารณาคดีโดยองค์คณะเดียวกันจนเสร็จในคดีอาญา" พบว่าวิทยานิพนธ์ดังกล่าวมุ่งศึกษาเรื่องการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วและต่อเนื่องเพื่อให้องค์คณะผู้พิพากษาที่เริ่มนั่งพิจารณาสามารถนั่งพิจารณาคดีไปจนเสร็จและทำคำพิพากษาคดีนั้นเอง อันจะเป็นการสร้างหลักประกันที่ดีในการพิจารณาคดีแก่ประชาชน เพราะผู้ที่รับรู้ข้อเท็จจริงเป็นผู้ตัดสินใจคดีความ และจากการศึกษาสารนิพนธ์ของนายสมชัย เมธากวิน โสภณ เรื่อง "ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย" พบว่าสารนิพนธ์ดังกล่าวมุ่งศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีอาญาของไทยในแง่มุมกว้างๆ ส่วน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมุ่งศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะและผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว ตลอดจนที่มาและวิวัฒนาการของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะ เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ
2. เพื่อศึกษาปัญหาของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะและกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาให้มีความชัดเจน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะถือเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาล โดยเป็นทั้งกลไกป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความและเป็นกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย แต่การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังคงมีข้อบกพร่องหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการ กำหนดโดยใช้จำนวน “อย่างน้อย” หรือกำหนดเพียงขั้นต่ำที่ต้องมี ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะ อีกทั้งจำนวน “อย่างน้อย” ที่กำหนดนั้นยังเป็นจำนวนคู่ด้วย นอกจากนี้ ในคดีความผิดร้ายแรงซึ่งมีอัตราโทษสูงก็มิได้มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้เพิ่มขึ้นตามอัตราโทษแต่อย่างใด ซึ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษา การวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยเสียงข้างมาก รวมทั้งการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่างๆ อันส่งผลให้การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น หากมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้แน่นอน โดยจำนวนที่กำหนดดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี อีกทั้งยังมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดก็จะทำให้การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาที่ไม่แน่นอน โดยศึกษาวิเคราะห์ถึง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในทางคดี การตรวจสอบถ่วงดุลในการพิจารณาคดี เหตุที่ต้องมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะและผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน โดยเปรียบเทียบกับกรณีพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะในต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาจากเอกสารทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำราทางกฎหมาย บทความทางวิชาการ ประมวลกฎหมาย คำพิพากษาของศาลฎีกา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารทางกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน
3. ทำให้ทราบถึงการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะและกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมในการกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาที่มีความชัดเจน